

Ülestähendused pintslimeetodist

Jing Hao

Hiina keelest tõlkinud Katja Koort

Saateks

Hiina monumentaalse maastikumaali esimesi suurmeistreid Jing Hao (*Jing Hào* 荆浩, umbkaudu 855–915) sündis Qinshui (*Qinshuǐ* 沁水) prefektuuris, mis asub tänapäeva Shanxi (*Shānxī* 山西) provintsis. Jing Hao noorpõlves valitses Hiinat kunagi hiilgav, ent 9. sajandiks oma mõjuvõimu minetanud Tangi dünastia (618–907). Nii alustas ta maalimist hääbuva Tangi ajal, kuid klassiku staatusesse tõusis sellele järgnenud Viie dünastia ja kümne kuningriigi perioodil (907–960), mil Hiina riik oli killustunud ning võim oli jaotatud erinevate sõdalassuguvõsade pealike vahel. Sel keerulisel segaduste ajastul otsustas maalikunstnik ühiskonnast tagasi tõmbuda ja veetis oma elu viimased aastad erakluses Taihingi (*Tàiháng* 太行) mägedes.¹ Oma kujutamiskiililt järgis Jing Hao eelkäijate, Tangi dünastia tuntud maastikumeistrite töid, mis oli tema aja maalipraktikas väga levinud lähenemine ja õpimeetod. Meieni jõudnud teostest seostatakse Jing Haoga kahte maastikumaali, mille mõlema autorsus ei ole vaatamata maalidel olevale nimele siiski lõpuni kind-

¹ Taihingi mäestik (*Tàiháng shān* 太行山) asub Põhja-Hiinas tänapäeva Shanxi, Henani (*Hénán* 河南) ja Hebei (*Héběi* 河北) provintside territooriumil.

laks tehtud.² On teada, et maali stiil, mida ta viljeles, oli domineeriv ka killustatuse perioodile järgnenud Põhja-Songi dünastia ajal (960–1126), kui maastikust sai juhtiv maaližanr — Hiina kujutava kunsti kroonijuveel. Jing Hao nägemus „mägede ja vete“ žanrist³ pani aluse monumentaalse maastikumaali stiilile, mille esindajateks peale Jing Hao enda olid tema järgijad Põhja-Songi dünastia ajal, eelkõige Guan Tong (*Guān Tóng* 關仝, 906–960), Li Cheng (*Lǐ Chéng* 李成 919–967) ja Fan Kuan (*Fàn Kuān* 范寬, umbkaudu 960–1030).

Põhja maali stiili, mis sai nime leviku järgi Põhja-Hiinas — pealinnas ja selle lähedal —, kajastati varasema Songi dünastia kunstiteoorias põhjalikult ja see domineeris Hiina maastikukunstis üpris pikka aega. Põhja-Hiina maali stiilile on iseloomulik pompoosus ja teatud raskepärasus, sest kompositsiooniliselt koosneb suurem osa maalist maastiku objektidest ning ainult väga väike osa (kui üldse) on jäetud tühjaks. Reeglina asub esiplaanil kõrge mägi, mis võtab enda alla suurema osa ruumist. Mägi on kindla, mõnikord mitmekihilise ja näiliselt kunstlikult tahatud struktuuriga. Mäe tippudest langevad järsult kosed, ootamatutest kohtadest ilmuvaid ja kaduvaid mägiradade hargnemisteid ning siin-seal kõrguvate määndide mustrit valitseb sümmeetria, mis asetab vaatleja optiliselt maastiku keskele. Niisugusest maastikust õhkab enesekindlust, tõsidust ja iseteadlikkust.

Jing Hao on läinud ajalukku ka maaliteoreetikuna. Tema sulest ilmunud traktaat Ülestähendusi pintslimeetodist (*Bǐfǎ jì* 筆法記) oli keskageses Hiinas üks põhjalikumaid maastiku kunstiteoreetilisi käsitlusi. Tekst sisaldab traditsiooniliselt mitut temaatilist liini: maastikumaali olemuse määramine, teose sisuliste ja tehniliste eeliste ning puuduste väljatoomine, mineviku maalimeistrite maali stiilide arvustamine ja

² Richard Barnharti sõnul ei küüni esimene neist, Nelson-Atkinsi muuseumi kollektiooni kuuluv maal oma stilistilistelt omadustelt Jing Hao tasemele ja võib pigem olla mõne Tangi dünastia munk-maalija töö, teine, „Kuanglu mägi“ (*Kuānglútú* 匡廬圖), näeb aga Jing Hao aja kohta välja liiga rafineeritud ja peaks kuuluma pigem varajase Songi dünastia maalitraditsiooni. Vt Richard M. Barnhart. *The Five Dynasties (907–960) and the Song Period (960–1279)*. — Richard M. Barnhart, Yang Xin, Nie Chongzheng, James Cahill, Lang Shaojun, Wu Hung. *Three Thousand Years of Chinese Painting*. Hong Kong: Yale University & Foreign Language Press, 1997, lk 93.

³ Hiina keeles tähistab maastikku sõnaühend „mäed ja veed“ (*shānshuǐ* 山水), mida ei kasutata siiski mitte nii palju tegeliku maastiku tähenduses, vaid eelkõige maastiku luulele (*shānshuǐ shī* 山水詩) või maastikumaalile (*shānshuǐ huà* 山水畫) viitamiseks.

näpunäidete jagamine algajale maalijale. Jing Hao traktaadi teeb erili-seks asjaolu, et süžee ja vormi poolest meenutab see pigem taoistlikku mõistujuttu. Selle traktaadi kui kirjandusliku žanri algeid võib muu-hulgas seostada konfutsianistliku õpetlase Liu Xiangi (*Liú Xiàng* 劉, 79–8 e.m.a) tööga *Surematute edastatud lood* (*Lièxiān zhuàn* 列仙傳) või taoistliku alkeemia teooria välja töötanud õpetlase Ge Hongi (*Gě Hóng* 葛洪 283–343) teosega *Vaimude ja surematute edastatud lood* (*Shénxiān zhuàn* 神仙傳), mis sisaldavad taoistlike surematute hagio-graafiaid. Süžee järgi kohtab teose minategelane mägedes jalutades erak-tarka, kes ilmub justkui eikusagilt, jagab talle oma teadmisi ja kogemusi maastiku maalimise kohta ning olles õpetuse edasi andnud, haihtub taas jäljetult. Ka tegelaskujude kohtumisaik ei ole valitud juhuslikult. Shenzhengi mägi (*Shénzhēng shān* 神鉦山), kus maalija erakuga kokku satub, on sõnasõnalises tõlkes Vaimukõmina mägi, viidates teatud tüüpi kaljukoopale, mille õõnsustes tekivad tuule puhudes ebamaised helid. Viiteid „vaimude hääliitsustele“ ilmus juba esimeses Hiina geograafia-teatmikus *Mägede ja merede kaanon* (*Shānhǎi jīng* 山海經)⁴ ning on kasutatud paljudes müstilise süžee mõistujuttudes ja novellides. Ka kohtumisaiga ümbrus on väga ebatüüpiline, paistes silma oma „kum-maliste kivide“ ja „salapärase uduga“. Kõik need detailid viivad mõttele, et Jing Hao jaoks on maastikukogemus saavutatav eelkõige intuitsivselt ja pädib äratundmisega, mis on teatud määral müstiline. See eristab tema nägemust hilisemate autorite, eelkõige Guo Si (*Guō Sī* 郭思 tegut-ses umbkaudu 1070–1123) omast, kelle jaoks ei ole maastikus midagi metafüüsilist ja kes avab end tähelepanelikule vaatlejale.

⁴ *Mägede ja merede kaanon* on tundmatu autori (või autorite) loodud keerulise struk-tuuriga sisuliselt iseseisvate tekstide kogumik, mis kätkeb endas andmeid geograafiast, zooloogiast, botaanikast, rahvameditsiinist ning Hiina mütoloogiast ja folkloorist. Mõni kaanoni osa pärineb 4. sajandist e.m.a, kuid selle täisversioon koostati alles Hani dünas-tia (206 e.m.a – 220 m.a.) ajal. Vt Stephen H. West. *Bi fa ji* (Jing Hao. „Notes on the Method on the Brush.“) Translation and Commentary. — Pauline Yu jt (toim). *Ways with Words: Writing about Reading Texts from Early China*. Berkeley: University of Califor-nia Press, 2000, lk 202–213.

Ülestähendused pintsli meetodist

Kommenteeritud tõlge

Taihangi mägedes Honggu orus on mul mõned *mu'd*⁵ põllumaad, kus ma tavaliselt töotan, et ennast ära toita. Ühel päeval tõusin ma Vaimukõmina mäe otsa, et [nautida] vaadet nelja ilmakaare suunas. Tagasiteel sattusin suure kaljukoopa suudmesse, kus piki kastemärga sammaldunud rada kõrgusid kummalised kivid ja hiilis salapärane udu. Läksin mööda seda rada ruttu edasi, kuni leidsin end kohast, kus kasvasid vaid vanad männid. Üks puu võttis enda alla suure ala ja nägi oma rohekaks tõmbunud vana koorega välja nagu õhus lendlev draakon või nagu draakon, kes on tõmbunud kerra enne sööstu Linnutee poole. Need puud, mis kasvasid koos, pakkusid puhast hingestatust ja külluses silmarõõmu. Need, mis teistega kokku ei kuulunud, hoidsid uhkelt omaette, nagu seisaksid vankumatult oma põhimõtete eest. Ühed näitasid mulla alt oma väändunud juuri, teised viskusid risti üle võimsa jõe, ühed küünitasid järsakult vee kohale, teised alles tärkasid, lõhkudes sammalt ja purustades kive. Hämmastunud sellest imevärki vaatepildist, kõmpisin seal lummatult ringi.

Juba järgmisel päeval võtsin pintsli ja läksin sinna tagasi maalima. Kui olin kokku visandanud mitukümmend tuhat puud, hakkasid need kavandid välja nägema nagu päris. Järgmisel kevadel läksin ma Kivitrummi koopa⁶ suudmesse ja kohtasin seal üht vanameest. Vastates tema küsimusele, kirjeldasin, mida olin teinud.

Vanamees päris: „Kas sa valdad pintsli meetodit?“

Selle peale ma kostsin: „Vanamees, kes sa näed välja nagu metslane, mida sina ometi tead pintsli meetodist?“

Vanamees küsis vastu: „Ja kuidas sina, poeg, ometi tead, mida ma enda sees kannan?“ Seda kuuldes tundsin korraga hämmastus ja häbi.

⁵ *Mu* (畝) — Hiina mõõtühik, mis võrdub ligi 0,07 hektariga.

⁶ Kivitrummid (*shígǔ* 石鼓) on rituaalse tähtsusega ümmargused või ovaalse kujuga kivid läbimõõduga 50–80 cm, mille pealispinnale on graveeritud sõnumid. Tänapäeval Pekingi Paleemuuseumis eksponeeritavad kivitrummid avastati 7. sajandil Shaanxi (*Shānxī* 陝西) provintsi territooriumil iidse Qini (*Qín* 秦) riigi valitsejate matmiskoha lähedalt, mis lubab ligikaudseks dateeringuks pakkuda 5. sajandi e.m.a. Võib oletada, et siin tekkis nimetatud Kivitrummi koobas (*shígǔ yán* 石鼓岩) sai oma nime selle läheduses asunud kivitrummi(de) järgi. Vt Gilbert L. Mattos. *The Stone Drums of Ch'in*. (Monumenta Serica Monograph Series, 19.) Nettetal, BRD: Steyler Verlag, 1988, lk 497.

Vanamees jätkas: „Kui sa, noormees, pead lugu õppimisest, siis võid lõpuks jõuda täiuseni. Nõnda on maalimisel kuus tingimust: esimesena ütlen hingus, teisena kooskõla, kolmandana mõte, neljandana vaade, viiendana pintsel, kuuendana tušš.“

Mina ütlesin: „Maal (*hua*) tähendab välist ilu (*hua*). Selle järgi saavutad tõelise, kui pühendud sarnase tabamisele. Kes saab selles [lihtsas töes] kahelda?“

Vanamees kostis: „Ei ole nii. Maal (*hua*) tähendab kindlaks määramist (*hua*).⁷ Kui tahad mõõta asjade [füüsilisi] kujundeid (*xiang*) ja tabada nende tõelist (*zhen*) [loomust], siis [püüa] ammutada asjade välist ilu nende välisest ilust ja asjade sisemist olemust nende sisemisest olemusest. Sa ei saa võtta välist ilu ja pidada seda sisemiseks olemuseks. Kui sa ei tunnista seda põhimõtet, siis võid sa tabada sarnasust, kuid tõeliseni sa ei küüni.“

[Selle peale] küsisin: „Mida nimetad sa sarnaseks ja mida tõeliseks?“

Vanamees vastas: „Sarnane tähendab, et objekti kuju on tabatud, ent selle hingus on minetatud. Tõeline tähendab, et hingus ja aine on täies jõus. Alati kui hingust panustatakse kõigest toretsemisele, siis jääb kujund sellest ilma. Selline kujund on surnud.“

Ma tänasin teda ja ütlesin: „Nüüd ma mõistan, et kalligraafiat ja maali saavad õppida vaid tuntud mõttetargad. Olen lihtne põlluharija ega küüni [nende kunstide] põhituumani. Kuigi pintsliiga mängimine pakub mulle pinget, ei saavuta ma lõpuks midagi. Piinlik tõdeda, kuid minust ei saa õiget maalijat ka siis, kui sa nõustuksid minuga suuremeelselt jagama teadmisi [nende kuue] tingimuse kohta.“

Vanamees ütles: „Ohjeldamatud soovid hävitavad elu. Sellepärast tunnevad kuulsad targad rõõmu *qin*⁸ mängust, kalligraafiast ja maalimisest, mis asendavad kahtlasi soove. Kuna sa oled juba saanud lähedaseks väärt asjadega [nagu maalimine], siis peaksid võtma aega, et õppida seda algusest lõpuni. Ära jää [poole peal] kõhklema. Ma räägin sulle, mida maalikunsti kuus tingimust

⁷ Siin on tegemist sõnamänguga. Nii minategelase väide kui ka vanamehe vastus kõlavad siinkasutatud homonüümide tõttu ühtemoodi (*hua zhe hua ye*), kuid nende tähendus on erinev, sest sihitisena kasutatud mõisted ei ole samad. Aluse ja sihitise rollis olevad sõnad häälduvad mõlemas fraasis *hua*, mis kõlab nagu kordus ja lisab veelgi mängulisust juurde. Niiviisi on esimesel juhul fraas (*huà zhě huà yě* 畫者華也) tõlgitud „maal (*hua*) tähendab välist ilu (*hua*)“ ja teisel juhul (*huà zhě huà yě* 畫者畫也) on tõlgitud „maal (*hua*) tähendab kindlaks määramist (*hua*)“, kus üks ja sama mõiste *huà* 畫 esineb kahes erinevas tähenduses — „maal“ ja „kindlaks määrama“.

⁸ *Qin* (*qín* 琴) — traditsiooniline Hiina keelpill, mille mängimine kuulus haritlastele kohaste meelistegevuste hulka.

endast kujutavad. Hingus tähendab seda, et su meel järgib pintsli liikumist ega takerdu objekte kujutades kahtlustesse. Kooskõla tähendab seda, et sa rajad vorme, peites samas [pintsli] jälgi, ja täiustad neid voorusi rõhutades ja labasusi vältides. Mõte tähendab seda, et eirates [ebaolulist], lased sa esile tulla tähtsaimal ja sunnid ideevälgatustel võtma konkreetse kuju. Vaade tähendab seda, et sa korraldad süsteemiks [aasta]aegade tunnuseid ja otsides peensust, lood tõelise. Pintsli tähendab seda, et kuigi sa tugined seadustele ja reeglitele, on pintsli liikumine paindlik.⁹ Ära pea pintsli tööd aine või kuju juurde kuuluvaks, vaid võta seda nagu lendamist või voolamist. Tušš tähendab seda, et eristades kõrget madalast, eredat kahvatust, määrad sa objektide sügavuse ning lased tekstuuril ja värvidel paista loomulikud, nii nagu see ei olekski pintsliga tehtud.“

Ta kõneles edasi: „On olemas hingestatud, peened, eripärased ja meisterlikud maalitööbid. Hingestatud maal on see, kus puudub [kunstlik] maneerikkus ja kujundid sünnivad justkui saatuse tahtel. Peent maali kutsuvad ellu mõte, mis käinud läbi taevast ja maast ning adunud tuhandete liikide [rikkalikkude] olemust. Nii et teose soonestik (*li*) vastab [looduse] korrale ja „kõik asjad valguvad pintsli all [vormi]“.¹⁰ Eripärane maal on see, kus [pintsli]tõmbed on oma kammitsematusest vapustavad. [Ta on ammutatud] päris vaatest, ent langeb [üldisest skeemist] välja, sest tema soonestik on viltu. Sellise maali kohta võib öelda, et pintsli tingimus on täidetud, kuid puudub mõte. Meisterlik maal on see, kus pisidetallide meelas ilu on osavalt nikerdatuna ühte sulanud. Näiliselt on see kooskõlas [looduse] Suure korraga (*da jing*), ent tegelikult matkib see püüdlikult väliseid vorme, kaugenedes niiviisi aina rohkem [tõelistest] hingusega täidetud kujunditest. Sedasorti maali kohta võib öelda, et sisemisest jääb puudu, kuid välist ilu on üleaurgi.“

„Pintsli töö puhul on kokku neli tõhusust, nimetan neid lihasteks, lihaks, luudeks ja hinguseks. Kui pintslijoon on võrratu ega katke, ütlen „lihas“; kui see on vaheldumisi laiem ja õhem ning kannab sisemist jõudu, ütlen „liha“; kui see on jõuline ja kindel ning omab võimet elustada seda, mis surnud, ütlen „luu“; kui üks joon, mis määrab terve maali, on ületamatu, ütlen „hingus“. Sellest järeldub, et kui tušš [tekstuur] on liiga tihe, minetab joon oma tervikkuse; kui [tušši] värv

⁹ Sõna-sõnalt võib selle fraasi tõlkida nii: „pintsli tõmbed ja -pöörded muutuvad ja läbistuvad“ (*yùnzhuǎn biàntōng* 運轉變通).

¹⁰ See on parafras Muutuste raamatu (*Yijīng* 易經) kommenteeriva osa nõnda nimetatud „Kümnes tiivas“ (*shíyì* 十翼) sisalduvast ütlusest „kõik asjad valguvad vormi“ (*pīnwù liú xíng* 品物流形), mille viimase kirjamärgi asemele on pandud sõna „pintsli“ (*bǐ* 筆) (*pīnwù liú bǐ* 品物流筆).

on nõrk, laguneb [joone] õige hingus koost; kui [joone] „lihas“ on surnud, ei tule ka „liha“; katkisel joonel puudub „lihas“; asjatult imalal joonel ei ole „luid“.

„Maalimisel võib olla kahte tüüpi tõbesid: ühed ei ole seotud vormiküsimustega, teised aga on. Tõved, mis on seotud vormiküsimustega, võivad olla järgmised: lilled ja puud on varest aastaajast, majad on väiksemad kui inimesed või puud on kõrgemad kui mäed, sillad ei küüni kaldani. Kuju võib mõõta objekti tüübi järgi, sel viisil on ka need tõved kergesti parandatavad. Tõved, mis ei ole seotud vormiküsimustega, [võivad olla järgmised]: mõlemad, nii hingus kui kakooskõla on kuhtunud ning asjad ja kujundid on täiesti varesti. Sellisel juhul, isegi kui pintsel ja tušš on tasemel, on maal samahästi kui surnud. Ja kuna need [tõved] on kõige rängemad, ei ole võimalik [puudusi] kõrvaldada ega [maali] parandada.“

„Kuna sa juba armastad maalida pilvi ja puid, mägesid ja vett, siis peaksid endale selgeks tegema, mis on kõikide asjade tuum. Kui puu kasvab, teeb ta seda oma põhiolomuse kohaselt. Männipuu põhiolomus on olla käänuline, kuid mitte iial kõver.¹¹ Ta võib näida tihedam või hõredam, värvilt sinakas või rohekas. Veel alles väikese [võrsena] seisab ta sirgelt ja juba eos kavatseb kasvada pikaks ning olla sõltumatu ja üllas. Ka siis, kui tema oksad laotuvad maadligi, koolduvad külili või painduvad alla, ei vaju ta ikka ümber. Metsas kuhjuvad männiokste kihid läbisegi, meenutades [tuule käes kõikudes] õilsa väe hõngu, [mis austusavalduses langetatud peadest üle käib]. Mõnikord meenutab korrapäratult turritavate okste ja okastega maalitud mänd lendavat või kerra tõmbunud draakonit. Selline pilt ei anna edasi männipuu hinguse kooskõla. Kūpressi põhiolomuse juurde kuulub paindlikkus ja kasvukeerded. Ta on kohev, kuid mitte edvistav, tema tüvi on pahklik ja lüliline. Tema [koore] põimikuline muster pöördub päikese järgi, ta lehed on [krobelised] nagu sõlmiline nõör ja ta oksad on karedad nagu kanepist riided [ihul]. Mõnikord meenutab [siledana] maalitud kūpress madu või siidiriidet või näib tema tüvi õõnsana ja keerdub tagurpidi. Kõik need [pildid] on valed.“

Igasugused puud, nagu viltjas printsessipuu,¹² mahagonipuu, teravaleheline tamm, kääbusjalakas, leinapaju, valge mooruspuu ja jaapani keepuu¹³ erinevad üksteistest oma kujult ning loomult. [See tõde on nii lihtne], et ka mõtlejad, keda lahutavad kaugused, lepivad kokku ühes — iga eraldivõetud liik nõuab erinevat lähenemist.“

¹¹ Männipuu esineb õilsa inimese metafoorina. Kõver tähendab selles kontekstis ebaausat ja ebaotsekohest hoiakut.

¹² Viltjas printsessipuu (*tóng* 桐) — *Paulownia tomentosa*.

¹³ Jaapani keepuu (*huái* 槐) — *Sophora japonica*.

„Mägede ja vete isesugused kujundid tekivad hinguse (*qi*) ja tõhususe (*shi*) vastastikusest mõjust. Nõnda on olemas teravatipulised mäed ja lamedatipulised mäed; ümaraseljalised künkad ja ühendatud tippudega mäeharjad; on olemas grottidega kaljud, järskude nõlvadega kaldad ja kahe kalju vahele või alla uuristatud koopad; terveid mäestikke läbistavad orud ja läbipääsmatud tupikorud; orud, kus vuliseb mägioja, ja kuristikud, kus mühiseb mägijuga. Kui kõrgel ülal kasvavad kaljud ja künkad lahku, siis all saavad madalad mõhnad kokku. Metsad ja ojad on siin-seal nähtavad, siin-seal peidus, andes nii kaugele ja lähedasele ilmet. Maalida maastikku, tegemata erinevate kujundite vahel vahet, on vää. Mõnel pildil on voolav vesi kujutatud liiga korrapäratult, [lainete] põimkiri näib katkendlik ja kõrged lained ei eristu madalatest. Ka niimoodi maalida on vää. Udu, pilved ja auruvine on tihedamad või hõredamad olenevalt aastaajast. Neil on kalduvus muutuda tuulega, mistõttu nende kujundid ei ole püsivad. Sa pead eemaldama kõik üleliigsed detailid ja tooma esile põhituuma. Enne võiksid neid põhitõdesid mõista, alles siis asuda pintsli meetodi kallale.“

Ma siis küsisin: „Kellel vanade aegade meistritest läks korda jõuda täiuseni?“

Vanamees vastas: „Seda suutsid vaid vähesed. Xie He¹⁴ nimetas Lu [Tanweid]¹⁵ paremiku kuuluvaks. Praegu on juba raske tema algupäraseid taieseid leida. Zhang Sengyoust¹⁶ järele jäänud maalidel on liiga vähe pistmist soonestikuga (*li*). [Xie He neljandast seadusest], „järgi [objekti] tüüpi värvi peale kandes“¹⁷ on edukalt kinni peetud iidsetest aegadest alates. Kuid „veega lahjendatud tušikihtide“¹⁸

¹⁴ Xie He (*Xiè Hè* 謝赫 tegutses 5. saj.) oli maalikunstnik ja -teoreetik, kelle teoses *Mineviku maalijate klassifikatsioon* (*Gǔhuà pǐnlù* 古畫品錄) sisalduvad „kuus maalikunsti seadust“ (*huìhuà liùfǎ* 繪畫六法) on olnud läbi aegade traditsioonilise Hiina maalikunsti peamiseks meisterlikkuse kriteeriumiks. *Ülestähendustes* eelpool loetletud „kuus tingimust“ on samuti tuletatud Xie He „kuuest maalikunsti seadusest“.

¹⁵ Lu Tanwei (*Lù Tānwēi* 陸探微, umbkaudu 450–490) oli Kuue dünastia perioodil (220–589) elanud maalikunstnik, kes kuulus ajastu nelja suure maalimeistri hulka (*liùcháo sì dàjiā* 六朝四大家).

¹⁶ Zhang Sengyou (*Zhāng Sēngyóu* 張僧繇 502–549) oli Kuue dünastia lõpu poole tegutsenud maalikunstnik, kes oli tuntud oma talviste maastike poolest ning „luudeta“ (*mògǔ* 沒骨) tehnika viljelejana.

¹⁷ Xie He maalikunsti seaduste neljas seadus „järgi objekti tüüpi värvi peale kandes“ (*suǐlèi fùcǎi* 隨類賦彩) eeldab, et kunstnik tunneb värvide kasutamise reegleid, mille järgi värv peab vastama objekti kateooriale ning võib varieeruda toonide tasandil suuruse, aja jt parameetrite järgi.

¹⁸ Veega lahjendatud tušikihtide (*shuǐyūn mòzhāng* 水墨墨章) tehnika on oma keerukuse tõttu Hiina maalikunstis väga kõrgelt hinnatud oskus. Meetod näeb ette, et vees lahjendatud tušš kantakse siidile või paberile kiht kihi kaupa.

tehnika jõudis oma haripunkti alles nüüd, Tangi dünastia ajal.¹⁹ Zhang Zao,²⁰ ministeeriumi nõunik, [maalis] puid ja kive, mis olid hingusest ja kooskõlast tulvil, pintsli ja tušiga äratas ta ellu pisidetailid. Tema töödest paistab välja tõeline mõte. Ta ei pidanud tähtsaks viit värvi.²¹ Vanast ajast kuni tänaseni ei ole olnud temale võrdset. Qu Ting ja õpetaja Bai Yun²² [suutsid oma maalides edasi anda] loodusnähtuste varjatud imepära ja tuua nähtavale kõige oleva alget. Haruldasi vahendeid kasutades saavutasid nad sügavuse, mida on võimatu kirjeldada. Nõunik Wangi²³ pintsli ja tušši eristab lihtne elegants. [Tema maalides] on hingus ja kooskõla kõige üllamat ning puhtamat liiki. Tema võimekusest tekkinud kujundid on täiuslikud. Ka võib öelda, et ta äratas ellu tõelise mõtte. Väejuht Li²⁴ on mõistnud soonestiku sügavust ja mõtte ulatust. Tema pintsli töö on küllaldaselt lihvitud, tema maalidest paistab oskuslikkus ja väline ilu, kuid

¹⁹ Tangi dünastia valitses Hiinat vahemikus 618–907. Kuigi *Ülestähendused pintsli meetodist* on kirjutatud pärast Tangi dünastia lõppu, autori vanaduspõlves, pidas Jing Hao, kes sündis Tangi ajal, seda oma ajastuks ega tahtnud leppida selle langusega.

²⁰ Zhang Zao (*Zhāng Zāo* 張璪 umbes 8. saj) oli Tangi dünastia ajal tegutsenud maalikunstnik, kes oli tuntud oma ekstsentrilise elustiili ja kontraste rõhutava maalimismaneeeri poolest.

²¹ Viis värvi (*wǔ cǎi* 五彩) on traditsioonilises Hiina värviopetuses põhivärvid: punane, valge, must, sini-roheline (*qīng* 青) ja kollane. Teatud kontekstis võib termin tähendada värviderohkust, kirevust. Siin peetakse viiest värvist hoidumist professionaalsuse näitajaks. Värvidega liialdamist peeti selle perioodi maalikunstis labaseks, sest erksaid värve seostati kirju rahvaliku maaliga. Monokroomsuse eelistamine Hiina traditsioonilises maastikumaalis tuleneb suuresti veendumusest, et „mägede ja vete“ žanri seostati kuluga (*dào* 道), millel taoistlikus käsitluses ei pidanud olema selgelt väljakujunenud omadusi, nagu maitse, värv, kuju jne. Väga hästi sobib selle kinnituseks lõik Laozi (*Lǎozǐ* 老子) Kulgemise ja väe raamatu (*Dàodé jīng* 道德經) 12. peatükist: „viis värvi / silmad tuhmuvad / viis tooni / kõrvad nürinevad / viis maitset / keelgi tuimeneb“. Vt Laozi. *Daodejing*: Kulgemise väe raamat. Hiina keelest tõlkinud Linnart Mäll. — Loomingu Raamatukogu, 1979, lk 18.

²² Stephen H. West märgib, et Qu Tingi (*Qū Tíng* 鞠庭) nimelise kunstniku kohta ei ole midagi teada, ent taoistlik vaimulik Bai Yun (*Bái Yún* 白雲), mis sõna-sõnalt tähendab Valget Pilve, oli tuntud maalija, kelle kodanikunimi oli Sima Chengzhen (*Sīmǎ Chéngzhèn* 司馬承禎 647–735). Mõlemat kunstnikku seostatakse taoistliku õpetusega ja nende maastikke iseloomustatakse sõnadega „varjatud“ (*yōu* 幽), „imeline“ (*miào* 妙), „salapärane“ (*yuán* 元 või *xuán* 玄). Samu epiteete kasutatakse kulu (*dào* 道) kirjeldamiseks. Vt S. H. West 2000, lk 210.

²³ Nõunik Wang (*Wáng Yòuchéng* 王右丞) on nimi, millega viidatakse Tangi dünastia silmapaistvale luuletajale ja maalikunstnikule Wang Weile (*Wáng Wéi* 王維, 699–759).

²⁴ Väejuht Li (*Lǐ jiāngjūn* 李將軍) on siin tekstis kunstnik Li Sixun (*Lǐ Sixùn* 李思訓, 651–718), kes oli kindrali ametis ja kellest algas nn sini-roheline maalistil (*qīnglǜ shānshuǐ* 青綠山水).

tema tuši-värvi mäng on piiratud. Erak Xiang Rong²⁵ maalís raskevõitu ja tahu-matuid puid ning kive nii, et nende konarlikkusest ei jäänud jälgi. Ta jõudis saladuste väravani²⁶ pelgalt tuši abil, mistõttu tema pintsli-tõös puudub igasugune luustik.²⁷ Ometi oli tema vaim nii sundimatu, et ta ei kaotanud loodusilmingute tõelist olemust ja suutis [maastikumaali] põhimõtteid järgides vältida püüdlíkku edvistamist, [mis on vähese luustikuga piltide peamine puudus]. Wu Daozi²⁸ pintsli all sündisid hiilgavaid kujundid, nii et luustik ja hingus jõudsid [tema töödes] iseenesest haripunkti. Tema loodud maalid tegid kõiki sõnatuks. Siiski võib talle ette heita oskamatus tuši kasutamisel. Ministeeriumi nõunik Chen, buda munk Daofen²⁹ ja mõned teised aga ületavad vaevalt tavainimeste taset. Nende maalitöödes puudub eripära ning tušši ja pintsli kasutavad nad nii, et pintsli-tõmmete jäljed jäävad näha. Nüüd olen ma sulle jaganud vajalikud juht-nöörid, kuid kõike paraku ei saa sõnadesse panna.“

Siis võtsin ma välja ja ladusin tema ette oma visandid kummalistest mändi-dest. Vanamees ütles: „Su pintsli-tõõ lihavus ei vasta reeglitele, ka ei ole lihased ja luud õiges kohas. Kuidas saab [nii puudulik tehnika] anda edasi nende erakord-sete puude [olemust]? Ent nüüd olen ma sulle õpetanud pintsli meetodit.“

Seda õelnud, tõi ta välja mitu siidirulli ja käskis mul nende peale maalida. Siis ta jätkas: „Sinu käsi liigub praegu nii, nagu minu meel seda juhib. Räägitakse, et peame kuulda võtma teiste sõnu, aga ka teadma, mida need praktikas tähenda-vad. Poeg, kas sa kirjutaksid mulle selle kohta luuletuse?“

Tänasin teda ja vastasin: „Nüüd ma mõistan, et teiste õpetamine peaks jääma õndsate ja tarkade tööks, kes ei tagane sellest, saagu nad tasu või mitte. Ja [õpilaste] head või halvad tulemused [tulevad ikka sellest], kuidas nad [õpetust] mõistavad ja ellu viivad. Kuna sa õhutad mind proovima, ei sõanda ma su palvet eirata.“ Ja ma lugesin ette oma *Kiidulaulu vanadele mändidele*:

²⁵ Xiang Rong (*Xiàng Róng* 項容, 8.saj) oli Tangi dünastia tuntud maastikumaalija.

²⁶ „Saladuste värav“ (*xuánmén* 玄門) on ilmselge parafras *Daodejingi* esimeses pea-tükis sisalduvast dao määratlusest: „ürgsest veelgi ürgsem / kõigi saladuste värav“. Vt Laozi 1979, lk 13.

²⁷ Viide Xie He teisele maalikunsti seadusele, mis käsitleb „luu meetodit pintsli kasu-tamisel“ (*gǔfǎ yòngbǐ* 骨法用筆). Selle järgi moodustavad pintsli-tõmmbed maali luus-tiku (*gǔ* 骨). Täiuslik pintslijoon annab edasi iga kujutatava objekti vormi ja kogu teose kondikava.

²⁸ Wu Daozi (*Wú Dàozi* 吳道子, 680–760?) oli Tangi dünastia maalikunstnik, kes oli tuntud eelkõige kui hauakambrite seinamaalingute autor.

²⁹ Ministeeriumi nõunik Chen (*Chén yuánwài* 陳員外) ja munk Daofen (*sēng Dào fēn* 僧道芬) on arvatavasti samuti Tangi dünastia ajal tegutsenud maalijad, kelle kohta puuduvad andmed.

Ei ole kuivetunud, kuid ei ole ka kahar,
 kõigest oma loomust järgib karske mänd.
 Tema kalduvus on kasvada kõrgeks ja üllaks,
 ent ometi jääda alandlikuks ning vaashoituks.
 Tema okastest kroon on kui roheline vari
 ja oksad keerduvad kui rusked draakonid.
 Allpool ümbritsevad teda ronitaimed,
 mis vohavad ta tihedas varjus.
 Kust saab ta sellist elutahet,
 et sirutada oma tipp pilvedesse?
 Alt üles vaadates koosneb kõrge tüvi
 üksteise peale kasvanud tuhandeist kihtidest.
 Ta kõrgub uhkelt keset orgu,
 roheline latv looritatud uduga,
 maadligi kallutatud eriskummalised oksad
 teevad liikudes ringe ja kui
 pörkuvad lihtsate taimedega,
 liiguvad koos, saamata nendega siiski samaks.
 See, mida ülistasid vanad luulemeistrid,
 on õilsate hing,
 puhas tuul, mis ei lakka,
 tema vaikne hääl jääb taevaavarustes kõlama.

Vanamees vaimustus ja kostis natukese aja pärast: „Ma soovin, et sa jätkaksid rühkimist; alles siis, kui jõuad tasandile, kus ununevad pintselsel ja tušš, saavutad õige vaate. Minu elupaik asub Kivitrummi koopas, selletõttu hüütakse mind Shigu yanzi.“³⁰

Ma palusin: „Lase mul järgida [sinu teed] ja pärida [sinu õpetust].“

Ta vastas: „Sa ei vaja seda.“

Seejärel jätsin temaga hüvasti ja lahkusin. Mõne päeva möödudes läksin ma sinna tagasi, ent vanamehest ei olnud enam jälgegi. Sellest ajast alates olen ma harjutanud tema pintslikunsti. Nüüd otsustasin panna kokku ning edasi anda seda, mida olen temalt õppinud ja mida olen kalliks pidanud, et need maali-
 mise reeglid saaksid järeltulevatele põlvedele pärandiks.

³⁰ Shigu yanzi (*Shígǔ yánzi* 石鼓岩子) tähendab õpetaja Kivitrummi koopast.